folklor/edebiyat, cilt:20, sayı:80, 2014/4

# 'NİLÜFER'DE MYTHOPOETİK DİNAMİKLER

**Aydın Afacan****

Modern şiirin temel özelliklerinden biri yoruma açık bir anlam yoğunluğuna sahip olmasıdır. Bu özellik şiir dilinin, belli bir içeriğin doğrudan aktarılmasına dayanan gündelik dilden farklı bir noktada konumlandığının göstergesidir. Bu bağlamda, Mukarovsky (1970: 40-56)'nin '*standart dil*' ve '*poetik dil*' ayrımı, son derece önemlidir: Standart dilde, 'bildirişim öne çıkarken', 'poetik dil'de ise 'dilin şiirsel işlevi öne çıkar'. Başka bir deyişle, söyleyiş özellikleri, çağrışım gücü, imgesel yoğunluğu ve ahengiyle 'söz'ün kendisi önem taşımaktadır. Şiirsel dilin farklı yorumlara açık oluşu bu özelliklerinden kaynaklanır.

'*Nilüfer*', Necatigil'in, anlamı standart dille sınırlayan ilk dönem ürünlerini aşarak çok anlamlı şiire vardığı dönemin ürünüdür. Bu dönemin en yetkin şiirleri, mitos, efsane ve eski şiirle gelenek zemininde buluşarak anlam katmanlarını çoğaltan ve derinleştiren özelliklere sahiptir. '*Nilüfer*' de bu bağlamda farklı okuma dinamiklerinin yolunu açan şiirlerden biridir. Şiirin okunması veya yorumlanması konusunda '*mimetik anlam*' ve '*hermeneutik anlam*' biçiminde iki anlam düzeyi üzerinde duran Riffaterre (1978: 6)'in belirttiği gibi, yazınsal okuma biçimi '*hermeneutik anlam*' düzleminde gerçekleşir. Riffaterre'in saptamasından hareketle ifade edilecek olursa, '*Nilüfer*', doğrudan bir durum bildiren '*mimetik anlam*'da değil, yoruma açık düzlemde (hermeneutik anlam) okunabilecek bir şiirdir.

'*Nilüfer*'e, belirtilen bağlamda yoğunluk kazandıran özellik, kurulan metinlerarası ilişkilerdir. Bu ilişkileri canlı kılan da şiirdeki mythopoetik öğelerdir. Hem bu öğeler

* Şair, yazar.

hem de bunların kullanım biçimi şiire yazınsal okuma düzleminde bir hareketlilik kazandırmaktadır. Dolayısıyla, bu bağlamda okunması şiire daha uygun sayılır. Mythopoetik yöntem, İngiliz Şairi T. S. Eliot (1990: 54) tarafından, geçmişin deneyimlerini çağdaş deneyimlerle buluşturmak ve yaşamın karmaşıklığını 'bir düzen içinde ifade etmek' iddiasıyla önerilmiş bir yöntemdir. Bu yöntemle, insanlığın ortak kültür mirası olan mitos, efsane vb. öğeler, şiire sezgi ve derinlik bakımından zengin olanaklar sağladığı gibi, değerli ifade araçları da sunar. Eliot'ın, aynı zamanda, 'öyküleme' yerine önerdiği bu yöntem, Necatigil'in şiir çizgisinde de izlenebilir. O da öykülemeye dayalı şiirden '*Nilüfer*' tarzındaki şiirlerin öne çıktığı bir şiir çizgisine yönelmiştir.

Necatigil, bir konuşmasında, bu şiiri Yunan mitologyasındaki '*Hero ile Leander* (*Leandros*)' efsanesinden esinlenerek yazdığını belirtir (Alangu, 1983: 294). Metinlerarası ilişkiler açısından, '*Nilüfer*' şiirinin ilk planda bu efsaneyle bağlantısı dikkat çekiyor. Ancak derinden okumalar, şiirdeki göndermelerin bununla sınırlı olmadığını göstermektedir. Şiirin çok katmanlı özelliği adından başlayarak görülüyor. Bu bakımdan, bu makalede, şiirdeki katmanlar mythopoetik okuma dinamikleri eşliğinde ele alınmaktadır.

**'Nilüfer'de Mitolojik Arka Plan**

'Nilüfer' şiirinin '*Hero ile Leandros*' efsanesiyle bağlantısı son dörtlükle sınırlı görünür. Ama mitolojik arka plan, şiirin adından başlayarak sezilebilen bir niteliktedir. Şiir şöyledir:

Ben oraya koymuştum, almışlar,
Arasına sıkışık saatlerin.
Çıkarır bakardım kimseler yokken
Beni bana gösterecek aynamdı, almışlar.

Kışken ilkyaz, sularımda açardı;
Buzlu dağlar gerisine kaçıracak ne vardı?
Eski defterlerde sararmış yaprak.
Beni bana gösterecek anlamdı, almışlar.

Bir ışıktı, yanardı eski gecelerde;
Akşam, çiçekler uykuya yattı,
Sardı karşı kıyıları karanlık- -
Beni bana gösterecek lambamdı, almışlar. (Necatigil, 2012: 209)

'*Hero ile Leandros*' efsanesi ile '*Nilüfer*' şiirinin adı arasında doğrudan bir bağlantı kurmak zor görünüyor. Hilmi Yavuz da aynı şiire ilişkin yazısında bu noktaya dikkat çekmektedir. '*Palimpsest*' kavramı ışığında yaptığı okumada Yavuz, Necatigil'in "… üzerine '*Hero ile Leander'* mitini yazdığı şiirsel uzama, deyiş yerindeyse, daha önce yazılmış ve kazınmış gibi gösterdiği *'şebçerağ'* mitinin '*nilüfer*'le ilişkilendirildiği bir şiirin bir beytini" koyduğunu belirtir ve ekler: "Sanki 'şebçerağ'ı ve 'nilüfer'i konu alan o beytin yazıldığı sayfaya [şiirsel uzama] yazıyor '*Nilüfer*' şiirini". Yine Yavuz'un tes-

pitiyle, 'Necatigil palimpsestinde kazınmış ve sadece '*nilüfer'* kelimesinin okunabildiği o beyit, Âşık Çelebi'nin, '*Nedür bu bahr-i mu'allak ki şeb-çerağ ile pür / Nedür bu kulzüm-i nilîde sürh nilüfer*' beytidir'(Yavuz, 2013: 24-25).

Bu noktada, '*Nilüfer*' adı üzerinde kısaca durulabilir. Bu ada (*nilüfer*, *nymphaea*; *lotus*…) ilişkin mitolojik bilgiler ana çizgileriyle, çiçeğin görünümü, ortamı ve 'bitki olarak işlevi'ne ilişkin inanışlar çevresinde toplanmıştır. Nilüfer, özellikle Asya'da, ruh temizliğine ve saflığa ilişkin kutsal bir simgedir; yetiştiği ortam (durgun sular, bataklık vb.), kirliliği, nilüfer ise kirlilik içindeki saflığı, temizliği simgeler. Bu nitelikte bir simge olarak geniş bir coğrafyaya sahiptir. Eski İran'da tanrıça *Anahita*'nın gülü olarak taşıdığı değerden Zerdüşt inancına dayanan Nilüfer törenlerine (*Mordâdrûz*); daha doğuda, 'Buddha'nın yasa gövdesi' ya da 'Doğru Yasanın Nilüferi' olarak nitelenen *Nilüfer Sutra*'dan *Vişnu*, *Brahma* ve *Şri Lakşmi*'ye ilişkin Hint mitoslarına varan geniş bir alanda kutsallık atfedilmiş bir çiçektir (Campbell, 2008: 460-69; Yıldırım, 2008: 553). Bu efsanelere bakıldığında öne çıkan mitolojik özelliklerin, güzellik ve saygınlık simgesi ('*Anahita'nın gül*'ü, '*Zerdüşt'ün ferr*'i, '*Nilüfer Sutra*'…) olarak, yaratılış/yeniden-doğuş ve bereket inanışları etrafında toplandığı görülüyor. Nitekim İran mitolojisindeki '*Gul-i zindegî* (hayat çiçeği), *gul-i âferînîş* (yaratılış çiçeği)' (Yıldırım, 2008: 553) gibi sıfatları da bunu gösterir. Diğer yandan çeşitli kaynaklarda, özellikle 'beyaz nilüfer'in (*lotus*), iyileştirici, yatıştırıcı ve uyuşturucu olduğu belirtilmektedir. Bu özelliğine ilişkin bir örnek olarak, *Odysseia*'da geçen 'lotus yiyenler' (*Lotophaglar*) efsanesi anılabilir.

'*Nilüfer*' şiirinin ilk dörtlüğünün son dizesi "*Beni bana gösterecek aynamdı, almışlar*" biçimindedir. İkinci dörtlükte aynı dizede '*aynam*' sözcüğünün yerini '*anlam*', üçüncü dörtlükte ise '*lambam*' sözcükleri almıştır. Bu sözcüklerin hem yer aldıkları dörtlüklerde hem de şiirde anahtar bir rol üstlendikleri söylenebilir. Dolayısıyla şiire, *ayna*, *anlam* ve *lamba* sözcükleri eşliğinde bakmak, mythopoetik öğeleri belirginleştirmek bakımından yerinde olacaktır.

**'Ayna'**

Şiirin birinci dörtlüğünde 'Nilüfer'in temsili aynaya yüklenmiştir. İlk bakışta, aynanın, hayatın akışı içinde şairle sırdaş konumda olduğu izlenimi öne çıkıyor. Gündelik koşuşturmanın içinde sığınılan bir liman gibidir ayna, şairin kendisiyle baş başa kaldığı bir uzam:

Ben oraya koymuştum, almışlar,
Arasına sıkışık saatlerin.
Çıkarır bakardım kimseler yokken
Beni bana gösterecek aynamdı, almışlar.

Ayna, fiziksel yansımayla birlikte kişinin 'ben'iyle karşılaştığı, 'ben'inin yansıdığı yerdir. Bu bakımdan insanın aynayla derdi, bu konuda kayda geçmiş ilk efsane olan Narkissos'tan beri var olagelmiştir. Narkissos'un sudaki yansımasına teslim oluşu nasıl çelişki doluysa, aynadaki her karşılaşma da benzer çelişkilerle doludur. Aynadaki yankı, artalanında hem yaşama hem ölüme ilişkin izler barındırır. Bu noktada toparlayıcı olması bakımından Melchior-Bonnet'nin şu saptamaları aktarılabilir:

Ayna, bireyi sürekli olmak ve gözükmek diyalektiği içine angaje ederek hayali kışkırtır, yeni perspektifleri harekete geçirir ve başka bir gerçekliği haber verir. Bireyin kendisiyle karşı karşıya kalmış olması, başkalarının bakışından koparılmış mahremiyet alanı sadece bir görünüşün pasif algılanışı değil, bir projeksiyondur; arzu, yansıma ve yansıtma arasında bir dolaşımdır. Bireyin kendisini gözlemlemesi, değerlendirmesi, kendisiyle ilgili düşler kurması, kendisini değiştirmesi: Bunlar kendine bakışı uzun süre engelleyen yasakların ötesinde aynayla her türlü buluşmanın hayata geçirdiği farklı işlevlerdir (2007: 144).

Ayna karşısında 'ben'in konumu, psikanalizden sanat ve düşünce tarihine, çeşitli yaklaşım ve yorumlara açık bir alan olmakla birlikte, her durumda, bir karşılaşma ve yansıma söz konusudur. Diğer yandan Melchior-Bonnet'nin vurguladığı gibi: "Ayna sakatlanma ve parçalanma tehlikelerine karşı bireyin birliğinin güvencesidir" (2007: 19). Bu açıdan bakıldığında Necatigil'in aynası, gündelik kargaşadan kaçıp sığındığı bir uzam; şairin yeniden var olduğu (doğduğu) bir yer olarak düşünülebilir. Çağımız insanını günlük hayatta hazırlayan, ona fiziksel ve dolayısıyla ruhsal bir 'hava' veren, genellikle kendine çekidüzen vermesine yardımcı olan ayna, şiirsel imgelemde daha genişleyen ve derinleşen bir uzam edinmiştir. Elbette buna şairin sıkıntılı ruh halinin eşlik ettiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Starobinski (2007: 29)'nin deyişiyle: "Ayna şıklığın kaçınılmaz gereci ya da hakikatin simgesi olabilir; ama özellikle melankolik kişinin baktığı aynanın da en az bunlar kadar bir yerinde kullanımı olduğunu söyleyebiliriz". Hem Nilüfer'e hem de genel olarak Necatigil şiirine bakıldığında bu melankolik havayı sezmek zor değildir.

**'Anlam'…**

İkinci bölümde, 'Nilüfer'in temsilinin yüklendiği sözcük 'anlam'dır. Buradaki 'anlam' da yaşam döngüsü ve yeniden-doğuşun yanı sıra 'görünür' olmada zorluk ('*buzlu dağlar gerisi*') ve anımsama ('*eski defterlerde sararmış yaprak*') ile ilgilidir:

Kışken ilkyaz, sularımda açardı
Buzlu dağlar gerisine kaçıracak ne vardı?
Eski defterlerde sararmış yaprak.
Beni bana gösterecek anlamdı, almışlar.

İlk dizede 'açan' çiçek, kış-ilkyaz döngüsünde yeniden-doğuş mitoslarına uzanmaktadır. Nilüferin yüklendiği mitolojik anlamlar, yukarıda da belirtildiği gibi arınmışlık ve yeniden-doğuşa ilişkindir. *Brahma*'nın bu çiçekten doğuşu, Hint Tanrıçası *Şri Lakşmi*'nin simgesi oluşu; Eski İran'da, suların ve baharın tanrıçası olan *Anahita*'nın 'gül'ü sayılması; yine İran'da '*hayat çiçeği*', '*yaratılış çiçeği*' gibi sıfatlarla anılması, nilüferin bir yaratılış ve yeniden-doğuş simgesi olduğunun göstergeleridir. Dolayısıyla, 'buzlu dağlar gerisine' kaçırılması, baharın ve yenilenmenin kaçırılması gibi bir anlam da taşır.

Diğer yandan, ilk dizede 'açan' çiçek (nilüfer), ikinci dizede yeniden aynaya dönüşmüş; 'görünürlük', bu kez 'buzlu dağlar' (buzlu camlar?) 'gerisinde' sorun olmuş gibidir. Şairin sonraki kitaplarından *En/Cam*'da yer alan şiirlerinden birindeki ('Ne Kadar') izler, bu yorumu destekler niteliktedir:

Baktılarsa göre / ne kadar
Bir aynaydı gördüler
Yüzlerine tutulan.

Yıllar sonra birisi anlattığı anıda
Gene solgun bir güle / ne kadar
Bakar buzlu camlardan.' (Necatigil, 2012: 251)

Yine 'nilüfer'e dönüldüğünde, '*anlam*', görünmesi 'güç' ve 'solgun' olanın etrafında yoğunlaşmakta; 'buzlu dağlar' gerisindeki nilüfer, anılara ('eski defterlerde sararmış yaprak') hareket kazandırmaktadır. 'Kışken ilkyaz'da açan, solmaya/unutulmaya yüz tutmuştur. Umutsuzluğun vardığı yer, tesellinin bile kayboluşu biçimindedir. 'Görünmek' (ayna) bir tesellidir. Bu noktada Bachelard (2006: 33)'ın, 'su ve ayna' üzerinden Narkissos'a değinirken yaptığı yorumlar geliyor akla: "Görünmek istiyorum öyleyse görünüşümü artırmalıyım. İşte yaşam böyle parlar, (…) böylece imgelerle kaplanır. Yaşam büyür; varlığı dönüştürür; (…) birtakım aklıklar kazanır; yaşam yeşerir; (…) en uzak eğretilemelere açılır; bütün çiçeklerin yaşamına katılır. Bu çiçeksi devinimle yaşam yepyeni bir anlam kazanır". Yine de suların içinde seyredilen imgeyi yüceltilmiş 'görsel bir okşama' olarak niteleyen Bachelard'a göre: "Bu narin ve kırılgan imgede maddesel hiçbir şey kalıcı değildir".

**'Lamba'…**

Üçüncü bölümde temsil, '*lamba*'nındır. Necatigil'in kendi deyişiyle '*Hero ile Leandros*' efsanesiyle bağlantılı olduğu gibi; Hilmi Yavuz'un 'Nilüfer' adı üzerinden 'palimsest' okuması yapmasına imkân sağlayan da bu bölümdür:

Bir ışıktı, yanardı eski gecelerde;
Akşam, çiçekler uykuya yattı
Sardı karşı kıyıları karanlık- -
Beni bana gösterecek lambamdı, almışlar

Yavuz'un Âşık Çelebi'den aktardığı beyit de Doğu mitoslarından biriyle bağlantılıdır. İran mitolojisinde '*gevher-i şebçerâğ*' (geceleyin parlayan cevher) olarak geçen bu mitos çevresinde pek çok efsane türemiştir. Van Gölü'ne dair '*Tamara*' efsanesi ile Elazığ folklorunda yer alan '*Çayda Çıra*' bu türden ürünlerdir. Bunların '*Hero ile Leandros*' efsanesi ile ortak özelliği 'su-gece: ışık-kavuşma: karanlık-ölüm' düzleminde görülür. '*Hero ile Leandros*' kısaca şöyledir: Hellespontos (Çanakkale Boğazı) kıyısındaki Abydos'tan bir genç olan Leandros, boğazın karşı yakasındaki Sestos'ta Aphrodite rahibesi olan Hero'ya âşıktır. Her gece, Hero'nun oturduğu kulede yanan lambanın ışığını izleyerek karşı yakaya geçer ve sevgilisiyle buluşur. Bir gece fırtına ışığı söndürür ve dalgalara kapılan Leandros boğulur. Ertesi gün, dalgalar Leandros'un cesedini kulenin dibine atar. Sevgilisinin öldüğünü gören Hero da kendini kulenin tepesinden boşluğa bırakır (Grimmal, 1997, 437; Necatigil, 2002: 76).

'*Akşam, çiçeklerin uykuya yatması*', yine akşam karanlığında 'nilüfer'in batışıyla

bağlantılı olmalıdır; Doğu'dan Batı'ya mitoslarla yakından ilgilenmiş Necatigil'in bu bilgiye sahip olması güçlü bir olasılıktır çünkü. İster mitolojik bağlamıyla ölüme ister çağdaş insanın sıkıntılarına ilişkin eğretilemelerde kullanılsın, 'batış', şiiri ('*Nilüfer*'i) çerçeveleyen temel bir izlektir. Starobinski (2007: 43)'nin, Baudelaire'in bir şiirini incelerken söylediği gibi:

Düşüş, sıkıntılı iniş okur imgelemini kıskıvrak yakalar. Üstelik melankolinin bütün ögelerini tanımak için düşen ya da inen vb. varlık ile ona egemen olan düşman çevre arasındaki bağı görmek gerekir. Bu bağ şiir boyunca "içinde", "dibinde", "karşı" "kıyısında" gibi sözcüklerin sürekli kullanımıyla temsil edilmiştir. Yalnız bir varlığı ele geçiren maddelerin ve yerlerin birbirini izlemesi –ışık ile gecenin, aydınlık ile karanlıkların birbirini izlemesi ya da birbirlerinin yerini alması– yüzyıllar boyunca şairlerin imgelemlerinde melankolik yazgıya bağladıkları bütün o tuzakları anımsatır.

**'Nilüfer' ve Çevresine İlişkin Bazı Sonuçlar**

'*Nilüfer*', farklı yorumlara ve okumalara açık bir şiir: Gündelik hayatın sıkıntılarından derinlere doğru psikanalizin araçları, Jung'un 'arketipleri', Bachelard'ın 'kültür kompleksleri', göstergebilimsel okumalar ve başka araçlar… Bu yönleriyle, Necatigil'in, mythopoetik dinamiklerin şiirsel konjonktürde belirleyici bir rol oynadığı şiirlerinden biridir.

Çerçevesini yeniden-doğuş mitosuna ilişkin motiflerin oluşturduğu şiirde baskın olan şairin sıkıntılarıdır. Bu sıkıntılar, doğal olarak psikolojik açıdan değerlendirmelere açık olmakla birlikte, şiirsel yoğunluk bu yönde indirgemeleri geçersiz kılacak niteliktedir. *Nilüfer*'de, su ve aynanın yol açtığı yoğunluk, Bachelard'ın *Su ve Düşler*'deki 'kültür kompleksleri' eşliğinde bir okumaya yöneltiyor. Ancak belirgin bir kompleksi öne çıkarmak da zor görünüyor. Örneğin 'şiddetli su'ya ilişkin '*Swinburne kompleksi*', ilginç bir romantizmle Leandros efsanesinin 'mümkün ve gerçek' olduğunu kanıtlamak üzere Çanakkale Boğazı'nı yüzerek geçen Lord Byron için söz konusu edilebilir. Bu kompleksin dayandığı enerji Byron'un '*The Bride of Abydos*'undaki ikinci kantoda da hissedilmektedir: '*Rüzgârlar yüksek eser Helle'nin dalgasında / Denizin o fırtınalı gecesindeki gibi /.../ Yalnızca aşkın ışığını görüyor gözü / Üzerinde onu selamlayan tek yıldızı / Kulağında yalnız Hero'nun şarkısı / 'Ey dalgalar, ayırmayın âşıkları daha çok*' (1996: 225) … Bu dizeler, 'Nilüfer'le ortak esinler taşımakla birlikte, temelinde yoğun bir narsistik enerji yatan bu kompleksin Necatigil'de, Byron'unkine benzer bir karşılık bulması ne ölçüde mümkündür?

Necatigil'in şiirlerinde, yine Bachelard'ın yorumlarıyla buluşan, bu yönde çağrışımlar taşıyan başka dizeler de bulunmaktadır. Bachelard (2006: 31), "*Ayna*'yla yola çıkan bir ozan *bütün şiirsel deneyimi*'ni vermek istiyorsa *pınarın suyu*'na varmalıdır. Şiirsel deneyim bizim gözlerimizde düşsel deneyimin bağımlılığı altına konmalıdır" diye yazar. Örneğin '*Onlarda*' (*En/Cam*) adlı şiirindeki şu dizeler 'şiirsel deneyim' açısından benzer bir noktadan yansımaktadır: '*Hangi pınar (yollara bakıyorum kansız) / Aldattı seni Nergis?*' (Necatigil, 2012: 253). Bu, bir yandan '*pınarın aynası*' karşısındaki tedirginliğin dışavurumu da sayılabilir. Başka bir şiirde ('Çeki', *Zebra*) de 'çoğalttıkları için' aynaları 'tiksinç' bulan Borges'i anımsatan bir durum söz konusu olur:

Silinmiş bir den/iz
Eğilip bakmam sulara.
Daha çok yüzüm olur. (Necatigil, 2012: 268)

'*Nilüfer*'de dörtlüklerin sonundaki 'almışlar' eylemi, 'batış'ın, 'ayna-anlam-lamba' ekseninde dışa vurduğu ruhsal bir durumun ifadesidir. Jung (2003: 52)'a göre, bu ve benzeri durumlarda 'psikolojik uyanıklık hali' (*tonus*) azalmıştır; "…kişi bunu ağırlık, keyifsizlik ve melankoli biçiminde hisseder. İnsanın 'keyfi' kaçmıştır, güne ve işe başlayacak cesareti yoktur. İçinde hiçbir kıpırtı olmadığı için, kendini kurşun gibi ağır hisseder. Bunun nedeni, insanın içinde artık hiçbir enerjinin kalmamasıdır". Jung'un çerçevesini çizdiği ruhsal durum, Necatigil'in birçok şiirinde görülebilir. Ama onda, bu durumu genel saptamaların ötesine taşırmayı engelleyen bir şiirsel yoğunluk söz konusudur. Bu bağlamda, '*Nilüfer*'deki bölümlerin son dizelerinde yinelenen 'alma' eyleminin belirsiz üçüncü kişilere atfedilmesine, Jung (2003: 52)'un şu ilginç yorumuyla ışık tutulabilir: "… olay, sanki başka kişiler tarafından gerçekleştirilmiş gibi, insanın 'dışında' kalır elbette. Genellikle daha çok estetik türde olan bu deneyim biçimlerinin, insanın doğasını mutlaka dönüştüren deneyimlerden özenle ayrı tutulması gerekir".

Bachelard, '*maddesel imgelem*' açısından gece ve suya değinirken, bir Yunan mitosundan esinle, '*Stymphaloslaşma*' diye bir kavram kullanır. Karanlık maddenin, 'tözsel karanlıklar' içerdiğini belirten Bachelard (2006: 116-117), '*Stymphaloslaşma*' üzerinden yaptığı eğretilemenin melankolik imgelemin özel bir niteliğine karşılık geldiğini söyler: Poe gibi birçok şairde geceyi bünyesine alan bir imgesel deniz vardır; bu eski denizcilerin, korkularına mekân seçtikleri '*Karanlıklar Denizi*'dir (*mare tenebrarum*). Necatigil'de, suyun ya da denizin karanlığı ölümü çağrıştırır. Yine ayna metaforuyla bağlantılı olarak şu da söylenebilir: 'Karşı kıyılar' yaşamı, varoluşu simgeler; karanlık ise ölümdür, yok oluştur. Başka bir şiirinde ('Çıkmak', *Yaz Dönemi*) dile getirdiği gibi: "*Bir gün bakar ilerde kendi gibi biri / Ama artık çok geç / Işık söner, karanlık karşı kıyı / Ve dolaşır labirentte yumak*" (Necatigil, 2012: 207).

Necatigil'de sıkıntılı olan gündelik hayatın kendisidir; şiir serüveni boyunca bu sıkıntısından söz etmekten geri durmaz. İlk döneminde evler ve sokaklar üzerinden öyküsel (narrative) bir 'bütünlük' içinde aktarılan gündelik pratikler ustalık döneminde parçalar, izler halinde şiirsel uzama taşınmıştır. Bu bağlamda, Necatigil'in, yetkin şiire varmasında metinlerarası ilişkilerin rolü yadsınamaz.

Bir bakıma şairin kendisidir '*Nilüfer*'. Necatigil, bu tarz şiirleriyle söz yerindeyse kendi kişisel mitologyasına varmakta, mitolojik efsane ve diğer esin kaynakları da bu mitologyanın oluşumuna katılmaktadır. Başka bir deyişle, şairin 'kişisel mitologyası', insan ortak kültür hazinesiyle buluşmakta, onunla birlikte var kılınmaktadır. Örneğin yukarıda dizeleri verilen '*Çıkmak*' (*Yaz Dönemi*) şiiri de '*Nilüfer*'deki gibi 'Hero ile Leandros' efsanesinden izler taşımaktadır. Yine bu şiirdeki '*Ve dolaşır labirentte yumak*' dizesiyle Necatigil'in ölüm olgusunu, ayna ve labirent üzerinden, 'esas kahramanları' Theseus, Ariadne, Minotauros, Minos, Daidalos ve İkaros'tan oluşan başka bir mitosla bağlantı kurarak dile getirdiği görülür. Ayrıca bu şiir, belirtilen mitosların yanı sıra Borges tarzı bir edebiyat tarihi yolculuğunun izlerini de taşımaktadır. Yinelemek gerekirse,

mitoslar ve metinlerarası yolculuklar, Necatigil'in ustalık döneminde, ilk dönemde doğrudan aktarılan gündelik sıkıntıların şiirsel dile gelişinde değerli bir işlev yüklenmişlerdir. Çünkü o 'sularda' dolaşmak, 'Çıkar Çıkmaz/da' şiirinde dile geldiği gibi, şiirsel bellek açısından büyük önem taşımaktadır: '*Bu sular / da neden düşerler üstümüze / Biz bile unutmuşken kendi hikâyemizi*.' (Necatigil, 2012: 240)

**Referanslar**


Alangu, T. (1983). *Türkiye Folkloru Elkitabı*. İstanbul: Adam Yayıncılık.

Bachelard, G. (2006). *Su ve Düşler*. Çev. Olcay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Byron, Lord. (1996). *Selected Poems*. Ed. Susan J. Wolfson ve Peter J. Manning, Londra: Penguin Classics,

Campbell, J. (2008). *Doğu Mitolojisi*. Çev. Kudret Emiroğlu, 3. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Eliot, T. S. (1990). *Edebiyat Üzerine Düşünceler*. Çev. Sevim Kantarcıoğlu, 2. Basım, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Grimal, P. (1997). *Mitoloji Sözlüğü (Yunan ve Roma)*. Çev. Sevgi Tamgüç, İstanbul: Sosyal Yayınlar

Jung, C. G. (2003). *Dört Arketip*. Çev. Zehra Aksu Yılmazer, İstanbul: Metis Yayınları.

Melchior-Bonnet, S. (2007). *Aynanın Tarihi*. Çev. İsmail Yerguz, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Mukarovsky, J. (1970), "Standart Language and Poetic Language", *Linguistics and Literary Style***.** Ed. D.C. Freeman, Newyork: Rirehard and Winston Inc.

Necatigil, B. (2002). *Yüz Soruda Mitologya*. İstanbul: K Kitaplığı.

Necatigil, B. (2012). *Şiirler*. Haz. Ali Tanyeri-Hilmi Yavuz, 5. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Riffaterre, M. (1978). *Semiotics of Poetry*. Bloomington: Indiana University Press.

Starobinski, J. (2007). *Aynada Melankoli*. Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Yavuz, H. (2013). "Necatigil, 'Nilüfer' Şiirine Niçin O Adı Verdi? Bir Yapısökümcü Okuma Denemesi", *Varlık*, S. 1266, Mart 2013, s.24-25.

Yıldırım, N. (2008). *Fars Mitolojisi Sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

## 'NİLÜFER'DE MYTHOPOETİK DİNAMİKLER


### *Özet*

Bu makalede, çağdaş Türk şairlerinden Behçet Necatigil'in 'Nilüfer' adlı şiiri, mitolojik öğelerin katkısı açısından incelenmektedir. 'Nilüfer' şiiri, şairin, anlam bakımından daha yoğun ve derinlikli yapıtlar yazdığı dönemin ürünüdür. Bu dönem, Necatigil'in şiir çizgisinde, mitos, efsane ve eski şiir geleneğiyle kurulan metinler arası ilişkilerin, anlam katmanlarının zenginleşmesi ve şiirin derin yapısının güçlenmesine katkıda bulunduğu bir dönemdir. 'Nilüfer' de şiirsel dilin çok anlamlı yapısı ve metinler arası göndermeleriyle bu dönemin, farklı okuma biçimlerine yol açan yetkin şiirlerinden biridir. Belirtilen özellikleri dolayısıyla, bu makalede, 'Nilüfer' şiirindeki mitolojik öğeler ve bunların şiirin oluşumundaki etkileri ele alınmaktadır. 'Nilüfer'de anlamsal yapı hareketlidir ve bu hareketliliği sağlayan öğeler mythopoetik dinamiklerdir. Şiirin yüzey yapısında, herhangi bir mitolojik ad bulunmamakla birlikte, derin yapıya yönelik incelemede, Necatigil'in hem Doğu hem Batı mitoslarından yararlandığı ortaya çıkmaktadır. Metinler arası ilişkiler açısından ilk planda Yunan mitologyasındaki 'Hero ile Leandros' efsanesiyle bağlantısı dikkat çekmekle birlikte; derin yapı okumalarında, şiirdeki göndermelerin bununla sınırlı olmadığı görülmüştür. Belirtilen efsanenin daha gerisinde 'Nilüfer'de 'yaşam-ölüm' döngüsüne dayanan 'yeniden-doğuş' mitoslarının izleri seziliyor. Şiirin bu özelliği adından başlar. Bu bakımdan, inceleme, adıyla birlikte, şiirde anahtar konumundaki sözcükler çerçevesinde yapılmaktadır. Varılan sonuç, tüm bu öğelerin, Necatigil'in bazı kişisel özellikleri, yaşamı ve gündelik pratikler karşısındaki tavrıyla etkili biçimde kaynaşmış olduğu; şairin, kendi kişisel serüvenini insanlığın ortak kültür mirası ile birlikte değerlendirerek yetkin bir şiir örneği sunduğu biçiminde ifade edilebilir.


**Anahtar Kelimeler**: Şiir, Mitos, Mythopoetik Yöntem, 'Nilüfer'.

## MYTHOPOETIC DYNAMICS OF 'NİLÜFER'


### *Abstract*

In this article, the poem 'Nilüfer' (Lotus) by one of the contemporary Turkish poets, Behçet Necatigil, is analyzed with regards to contribution of mythological elements. The poem 'Nilüfer' is the product of versifying more intensive and in-depth in terms of sense period of the poet. This period, in Necatigil's poetry line, is the stage that contributed to the flourishing of intertextual relations with myths, legends and ancient poetic tradition and the sememic stratum and strengthening of the deep structure of the poem. 'Nilüfer', with polysemous structure of poetic language and intertextual reference which leads to varied ways of singing, is one of his competent poems of mentioned period. Because of the features mentioned, mythological elements and their effects in the formation of the poem 'Nilüfer' are discussed in this article. The semantic structure of the poem 'Nilüfer' is active and the elements enabling this activity are mythopoetic dynamics. Although there is no mythological name existing in the surface structure of the poem, the deep structure examination reveals Necatigil referring from both the Eastern and Western myths. Regarding intertextuality,

while the relation ‘Hero and Leander’ legend of Greek mythology attracts attention in the forefront; deep structure readings shown further references. More behind the stated legend, it is possible to sense the traces of ‘rebirth’ myths based upon the ‘life and death’ cycle in ‘Nilüfer’. This feature of this poem begins with its title. In this regard, in the framework the key words in the poem along with its title are investigated. As conclusion, all of these features are effectively coalesced into some personal characteristics, life and attitude towards daily practices of Necatigil; and presented a competent example of poem by means of poet’s own personal adventure integrating with humanity’s common cultural heritage.

**Keywords**: Poetry, Myth, Mythopoetic Method, ‘Lotus’ (‘Nilüfer’)…